

V2001-97 05.11.2001

Garanti- og mangelreparasjoner på hvitevarer, fastprissamarbeid mellom Elektroserviceforeningen og Norske Elektroleverandørers Landsforening - konkurranseloven § 3-9 - avslag på søknad om dispensasjon fra § 3-4 jf. § 3-1

Sammendrag:

Elektroserviceforeningen (ES) og Norske Elektroleverandørers Landsforening (NEL) utarbeider årlig en fastprisliste for garanti- og mangelreparasjoner av hvitevarer. Denne fastprislisten spesifiserer hvor mye ES-medlemmene kan ta seg betalt for ulike typer garanti- og mangelreparasjoner når de har oppdrag for NEL-medlemmer. Det har vært gitt dispensasjon til dette samarbeidet i nærmere 30 år, med bakgrunn i at samarbeidet synes å ha effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved det konkurransebegrensende samarbeidet. Medlemmene i NEL står for ca. 95 prosent av hvitevareleveransene i Norge, mens medlemmene i ES står for mer enn 70 prosent av hvitevarereparasjonene i Norge. Søknaden fra ES om dispensasjon fra forbudet mot prissamarbeid i konkurranseloven til å utarbeide en fastprisliste for mangel- og garantireparasjoner av hvitevarer i forhandlinger med NEL, er avslått. Vedtaket trådte i kraft straks. Medlemmene i ES ble samtidig gitt midlertidig dispensasjon til å benytte fastprislisten for mangel- og garantireparasjoner av hvitevarer frem til 31. desember 2001.

Konkurransetilsynet viser til brev fra Elektroserviceforeningen (ES) av 7. desember 2000, hvor det søkes om fornyet dispensasjon. Konkurransetilsynet ga i brev av 5. februar 1996 Elektroserviceforeningen dispensasjon fra konkurranseloven (krll.) §§ 3-4, jf. 3-1, slik at ES kunne forhandle med Norske Elektroleverandørers Landsforening (NEL) om priser på garanti- og mangelreparasjoner for hvitevarer. Denne dispensasjonen utløp 1. februar 2001. Konkurransetilsynet ga i brev av 29. mars 2001 ES midlertidig dispensasjon for dette samarbeidet frem til 30. september 2001.

1. Bakgrunn

Elektroserviceforeningen og Norske Elektroleverandørers Landsforening utarbeider årlig en fastprisliste for garanti- og mangelreparasjoner av hvitevarer. Denne fastprislisten spesifiserer hvor mye ES-medlemmene kan ta seg betalt for ulike typer garanti- og mangelreparasjoner når de har oppdrag for NEL-medlemmer. Det har vært gitt dispensasjon til dette samarbeidet i nærmere 30 år med bakgrunn i at samarbeidet synes å ha effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved det konkurransebegrensende samarbeidet.

2. Aktørene

Medlemmene i NEL står for ca. 95 % av hvitevareleveransene i Norge, mens medlemmene i ES står for mer enn 70 % av hvitevarereparasjonene i Norge. Elektroserviceforeningen er åpen for alle elektroreparatører som har fagbrev og som ikke driver butikkutsalg i tillegg til reparatørtjenestene. Forhandlere/butikker som driver service, kan ikke bli medlem i ES uten at verkstedsvirksomheten skilles ut som en egen enhet. ES har totalt ca. 105 medlemsverksteder over hele landet. NEL har ca. 25 medlemmer bestående av importører og produsenter av hvitevarer. NEL krever bl.a. at man må være

produsent eller importør av hvitevarer, samt ha en omsetning på over 10 millioner kroner for å kunne bli medlem i foreningen.

3. Fastprislisten

Fastprislisten blir forhandlet frem hver sommer av NEL og ES. Den nåværende fastprislisten er gyldig frem til 1. juli 2002. Listen inneholder faste priser på ulike typer reparasjoner, f.eks. reparasjon av småapparater, kjøleskap, fryser, komfyrer, samt faste satser for transporttillegg og kostnader ved innkjøp av reservedeler m.m. I følge høringsuttalelser fra reparatører som ikke er medlemmer i ES, brukes satsene i fastprislisten også ofte av de uorganiserte reparatørene.

4. Konkurransetilsynets høring av 3. april 2001

Konkurransetilsynet har innhentet opplysninger fra diverse aktører i markedet, bl.a. er enkelte aktører i markedet (ES-medlemmer og ikke-medlemmer), samt NEL og ES sentralt gitt mulighet til å uttale seg om forholdene i bransjen. Spørsmålene handlet om hvordan prissettingen i markedet fungerte og hvor viktig det var å opprettholde fastprislisten, samt noen spørsmål om forholdet til Elektroserviceforeningen.

5. Konkurransemessige vurderinger

5.1 Avgrensning av det relevante produktmarkedet

Utgangspunktet for avgrensningen av det relevante produktmarkedet er i hvilken grad etterspørrene, til dekning av et bestemt behov, anser varer eller tjenester som substituerbare. Jo bedre substitutt en vare eller tjeneste er til det produktet eller tjenesten vi ser på, jo større sannsynlighet er det for at varen eller tjenesten inkluderes i det relevante produktmarkedet. Substituerbarheten kan måles ved krysspriselasiteter som angir i hvilken grad en konsument, for sin behovstilfredsstillelse, vil gå over til å etterspørre andre produkter dersom prisen på et produkt øker. Dette vil særlig avhenge av produktenes egenskaper, bruksområder og priser.

Markedet for reparasjon av hvitevarer (kjøleskap, kjøkkenmaskiner, vaskemaskiner etc.) kan deles inn i tre kategorier: reparasjoner innenfor garantitiden (0-2 år), mangelreparasjoner i år 2-5 (jf. kjøpsloven § 32 tredje ledd) og reparasjoner utenfor garantitiden hvor kostnadene dekkes av forbruker selv.

Fastprislisten som NEL og ES forhandler seg frem til, gjelder kun for reparasjoner innenfor garantitiden (0-2 år) og mangelreparasjoner (2-5 år). Det er et viktig moment i avgrensningen av det relevante produktmarkedet at garanti- og mangelreparasjoner på den ene side og andre typer reparasjoner på den andre ikke er substitutter for leverandørene, siden de førstnevnte reparasjonene dekkes av leverandørene og de sistnevnte av forbrukerne. Det relevante produktmarkedet defineres derfor til å være markedet for garanti- og mangelreparasjoner av hvitevarer.

5.2 Avgrensning av det relevante geografiske markedet

Det relevante geografiske markedet avgrenses med utgangspunkt i kjøpernes substitusjonsmuligheter. Normalt er transportkostnader den faktoren som har størst betydning for avgrensningen av det relevante geografiske markedet. Jo høyere transportkostnadene er i forhold til produktprisen, desto mindre er vanligvis det relevante geografiske markedet.

Leverandørene kjøper garanti- og mangelreparasjonstjenester av reparatører i Norge. Elektroserviceforeningen og de frittstående reparatørene er godt representert over hele landet, slik at det er akseptabelt å vurdere de mange lokale markedene under ett. Det relevante geografiske markedet defineres derfor til å være Norge.

5.3 Konkurranselovens virkeområde - forholdet til EØS-avtalens konkurranseregler art. 53 og 54

I henhold til konkurranseloven § 1-5 kommer loven til anvendelse i den utstrekning handlingen har virkning eller er egnet til å ha virkning i Norge. EØS-avtalens artikkel 53 og 54 kommer til anvendelse i den utstrekning forholdet merkbart påvirker samhandelen mellom EØS-stater. At en avtale har virkning i Norge utelukker ikke at også samhandelen mellom EØS-stater påvirkes, og følgelig vil de to regelsettene kunne ha tildels overlappende anvendelsesområder.

I henhold til krrl. § 1-7 omfatter forbudene i krrl. §§ 3-1 til 3-4 ikke avtaler mellom foretak, eller samordnet opptreden som er innvilget individuelt fritak eller som er omfattet av et fritak for grupper av avtaler etter EØS-avtalen artikkel 53 nr. 3. For disse tilfeller vil tilsynets kompetanse etter krrl. være begrenset.

Etter det Konkurransetilsynets kjenner til er partene ikke innrømmet noe individuelt fritak for sitt samarbeid, og etter Konkurransetilsynets oppfatning synes heller ikke noe gruppefritak å omfatte det aktuelle samarbeidet. Konkurransetilsynets kompetanse til å anvende konkurranselovens forbudsbestemmelser er således ikke begrenset, og tilsynet tar derfor ikke stilling til hvorvidt samhandelskriteriet er oppfylt og om forholdet rammes av EØS-konkurransereglene.

5.4 Forholdet til konkurranselovens forbudsbestemmelser

Krrl. § 3-4 forbyr sammenslutninger av ervervsdrivende å fastsette eller oppfordre til reguleringer som nevnt i krrl. §§ 3-1 til 3-3. Krrl. § 3-1 nedlegger forbud mot at to eller flere ervervsdrivende for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, fastsetter eller søker å påvirke priser, avanser eller rabatter.

I henhold til forarbeidene til krrl. regnes som sammenslutning "alle organisasjoner som går under betegnelser som forening, lag, laug, interesseorganisasjon o.l. når de ivaretar ervervsdrivendes interesser", jfr Ot.prp. nr. 41 (1992-93) s. 108. ES og NEL må således sies å være sammenslutninger av ervervsdrivende i krrl. § 3-4s forstand.

Som nevnt under avsnitt 1 og 2 utarbeider ES og NEL en felles prisliste for garanti- og mangelreparasjoner av hvitevarer. Prislisten eliminerer muligheten for den enkelte reparatør til å konkurrere på pris når det gjelder garanti- og mangelreparasjoner. Foreningenes fastsettelse av felles priser for garanti- og mangelreparasjoner vil således være egnet til å påvirke konkurransen i strid med krrl. § 3-1 og er følgelig i strid med krrl. § 3-4.

5.5 Dispensasjonsvurderingen

I henhold til krrl. § 3-9 kan Konkurransetilsynet dispensere fra forbudene i §§ 3-1 til 3-4 ved

enkeltvedtak eller forskrift dersom:

- a) konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i vedkommende marked forsterkes,
- b) det må forventes effektivitetsgevinster som mer enn oppveier tapet ved konkurransebegrensningen,
- c) konkurransereguleringen har liten konkurransemessig betydning, eller
- d) det foreligger særlige hensyn.

I det følgende gjøres det en vurdering av om dispensasjon kan gis.

Dispensasjon etter krrl. § 3-9 første ledd bokstav a) kan gis dersom konkurransereguleringen innebærer at konkurransen i markedet forsterkes. Forhandlingene mellom ES og NEL fører helt klart ikke til økt konkurranse i markedet, da fastprislisten tar bort muligheten for den enkelte reparatør til å konkurrere på pris når det gjelder garanti- og mangelreparasjoner.

Konkurransetilsynet kan derfor ikke gi dispensasjon etter krrl. 3-9 første ledd bokstav a) i denne saken.

Ved vurderingen i 1995/96 konkluderte tilsynet med at ordningen med fastprislisten hadde store nok effektivitetsgevinster til at dispensasjon kunne bli gitt. Tilsynet la i sin behandling vekt på at både tilbyderne (ES-medlemmene) og etterspørerne (NEL-medlemmene) var fornøyd med ordningen, og at ES-medlemmene ikke kunne utnytte sin markedsrett fullt ut i forhandlingene med NEL, siden NEL sto for ca. 80-90 % av etterspørselen etter slike garanti- og mangelreparasjoner. Tilsynet hadde også inntrykk av at reparatører som ikke var ES-medlemmer syntes ordningen fungerte bra. Hovedgrunnen for å gi dispensasjon var at NEL og ES begge nærmest var henholdsvis monopsonist og monopolist, og siden partene hadde klart motstridende interesser i forhandlingene (ES ønsket høyere fastpriser, NEL ønsket lavere fastpriser), ville man få et effektivt utfall i denne prosessen.

Konkurransetilsynet vil i det følgende vurdere det eventuelle samfunnsøkonomiske tapet som konkurransebegrensningen ved samarbeidet om fastprislisten vil føre til, opp mot eventuelle effektivitetsgevinster ved bruk av fastprislisten. Tilsynet vil bl.a. vurdere de konkurransemessige problemene med bransjeomfattende prissamarbeid, konkurransen på leverandørleddet og favorisering av Elektroserviceforeningens medlemmer, samt incentiver til å samarbeide om fastprislisten.

Konkurransetilsynet er generelt skeptisk til å gi dispensasjon til bransjeomfattende samarbeid, da dette kan føre til en sementering av strukturen i bransjen, og dermed gjøre det vanskelig å forbedre konkurransen i markedet. Fastprislisten er et eksempel på et system hvor det ikke er den enkelte reparatørs effektivitet som bestemmer prisen på tjenesten.

Alternativet til en videreføring av fastprislisten vil være omlegging til en mer desentralisert prissetting av reparasjonstjenestene i markedet for reparasjon av hvitevarer. Leverandørene vil da selv kunne inngå bilaterale avtaler med utvalgte reparatører. Prisene på de ulike typene reparasjoner vil bli bestemt gjennom forhandlinger mellom leverandøren og de utvalgte reparatørene. Ved en slik desentralisert prissetting vil prisene på reparasjonstjenestene i større grad kunne bestemmes av kostnadene ved å utføre disse tjenestene, slik at effektiviteten og dyktigheten hos den enkelte reparatør vil gjenspeiles bedre i prisene. Prisene vil trolig bli høyere enn dagens satser hos noen reparatører og lavere enn dagens

satser hos andre reparatører, dersom fastprislisten ikke videreføres.

Prisene på garanti- og mangelreparasjoner som betales av leverandørene ligger generelt på et lavere nivå enn reparasjoner utenfor garantitiden som dekkes av forbruker selv. Dermed får reparatørene incentiver til å forsøke å ta seg betalt fra forbrukerne. Det er også en fare for at kjøper (NEL) ved sentrale prisforhandlinger vil ha svake incentiver til å holde prisene nede. Økte priser vil være kostnadsøkninger som påføres alle leverandørene, noe som gjør det lettere å velte kostnadsøkningene over på prisene på hvitevarer. Leverandørene har incentiver til å være med på en utarbeidelse av en fastprisliste for å sikre forutsigbare forhold og for å hindre enkelte leverandører i å oppnå konkurransefortrinn som følge av bilaterale avtaler med ulike innkjøpspriser. Det er ikke nødvendigvis lavest mulig priser på reparasjonstjenester som er det viktigste for leverandørene, men også å sikre like satser for reparasjonstjenester for alle leverandørene. Når NEL-medlemmene ikke kan konkurrere om å få redusert en viktig kostnadsparameter, øker også farene for redusert konkurranse i hvitevaremarkedet.

Konkurransen i markedet har også blitt påvirket av forhold knyttet til at satsene i fastprislisten skal gjelde for både garanti- og mangelreparasjoner på produktene. Det antas at mangler ved hvitevarer ofte vil være dekket av en absolutt reklamasjonsfrist på fem år i henhold til kjøpsloven § 32 (3). Selv om det skulle foreligge en to-års garanti, vil leverandørene allikevel være ansvarlige etter kjøpslovens regler de neste tre årene. Siden fastprislisten gjelder for både garanti- og mangelreparasjoner, er det klart at hvis en betydelig andel av de reparasjoner som foretas skal betales etter de relativt sett lave satser i fastprislisten, vil det bli vanskelig for reparatørene å overleve i markedet.

Opplysninger Konkurransetilsynet har fått i høringsrunden tyder på at reparatører med medlemskap i ES-foreningen får et tillegg på 20 % av satsene i fastprislisten ved reklamasjonsreparasjoner utenfor garantitiden. Tilsynet anser dette for egnet til å tvinge aktører som ikke er ES-medlemmer ut av markedet for reparasjon av hvitevarer. Det kan også nevnes at liknende opplysninger kom frem ved forrige dispensasjonsbehandling i 1996.

Dersom de uavhengige aktørene på denne måten kan bli drevet ut av bransjen vil dynamikken i markedet også kunne bli svakere og føre til en ytterligere svekkelse av konkurransen i markedet.

Tilsynet anser det som konkurransemessig sett positivt å ha både frittstående reparatører og ES-reparatører i markedet for reparasjon av hvitevarer. Etersom garanti- og mangelreparasjoner begge betales av leverandørene, kan leverandørene i utgangspunktet velge hvilken reparatør de vil benytte. Høringsuttalelsene viser at uavhengige reparatører ofte har færre slike reparasjoner enn ES-reparatører. Dette kan også skyldes at uorganiserte reparatører ikke alltid blir invitert til kurs og opplæring i leverandørenes regi. Dermed blir uorganiserte reparatører presset ut av markedet ved at de ikke lenger har kompetanse på nyere typer hvitevarer. ES-medlemmene vil derfor kunne komme til å utgjøre en stadig større gruppe av reparatørene i Norge. Dette er blitt poengtert av flere aktører i markedet.

Tilsynet kan ikke utelukke at NEL og ES kan se seg tjent med å begrense konkurransen fra de uavhengige reparatørene, ettersom ES-reparatørene da for eksempel kan få mulighet til å ta høyere priser på reparasjoner utenfor garantitiden, men fortsatt holde lave priser på reparasjoner innenfor garantitiden. En slik strategi kan være gunstig for begge parter. NEL har neppe særlig interesse av at

prisen på reparasjoner utenfor garantitiden også skal være lave, ettersom høyere reparasjonskostnader her kan føre til at forbrukerne velger å kjøpe nye varer isteden for å reparere, og dermed får en økt etterspørsel etter hvitevarer. Utviklingen med relativt sett høyere priser på reparasjoner utenfor garantitiden er ikke ny. Tilsynet har også tidligere registrert tendenser til en utvikling med ulik pris på reparasjoner innenfor og utenfor garantitiden. Høringsinstansene påpeker også at prisene på reparasjoner utenfor garantitiden stort sett ligger betydelig over satsene for tilsvarende garanti- og mangelreparasjoner. På denne bakgrunn har Konkurransetilsynet kommet til at fastprislisten er egnet til å svekke konkurransen i det relevante markedet og i tilliggende markeder.

Det vil kunne realiseres effektivitetsgevinster ved felles prisforhandlinger ved at den enkelte leverandør og reparatører slipper å forhandle om pris ved inngåelse av avtaler for garanti- og mangelreparasjoner. F.eks. kan alle reparatørene bruke standardiserte fakturaer. Konkurransetilsynet antar imidlertid at disse gevinstene reduseres ved at NEL og ES, for å kunne føre gode forhandlinger med hverandre, fortsatt må bruke tid på å skaffe seg informasjon om bl.a. kostnads- og etterspørselsforhold. Effektivitetsgevinster for de enkelte aktørene i markedet og administrasjonskostnader for de sentrale leddene i NEL og ES må derfor også tas med i totalvurderingen. Tilsynet antar videre at forhandlingskostnadene ved et bortfall av fastprislisten vil være begrenset, siden alternativet til fastprislisten er at hver enkelt av leverandørene inngår avtaler med noen utvalgte reparatører om priser på tjenestene. Kostnadene ved slike forhandlinger vil trolig ikke være spesielt store for noen av leverandørene.

Tilsynet mener at et system hvor prisene på reparasjonstjenester avtales mellom den enkelte leverandør og reparatør uten medvirkning fra bransjeorganisasjonenes side, vil gi større samfunnsøkonomiske gevinster enn de effektivitetsgevinstene som oppnås ved det bransjeomfattende samarbeidet, og at en slik omlegging vil kunne føre til en mer effektiv ressursbruk.

Tilsynet har på dette grunnlaget kommet til at det ikke er sannsynliggjort at fastprislisten vil ha effektivitetsgevinster som mer enn oppveier det konkurransemessige tapet ved at fastprislisten videreføres. Dispensasjon etter krrl. § 3-9 første ledd bokstav b) kan derfor ikke innvilges.

Dispensasjon etter krrl. § 3-9 første ledd bokstav c) kan gis dersom konkurransereguleringen har liten konkurransemessig betydning. Konkurransetilsynet finner at dispensasjon etter denne bestemmelsen ikke er aktuelt i dette tilfellet, da ES har en dominerende markedsandel i det relevante markedet.

Dispensasjon etter krrl. § 3-9 første ledd bokstav d) kan gis dersom det foreligger særlige hensyn.

Konkurransetilsynet kan ikke se at det foreligger spesielle hensyn som tilsier at tilsynet skulle gi dispensasjon for utarbeidelse av en fastprisliste for reparasjoner i hvitevarebransjen. Dispensasjon etter § 3-9 første ledd bokstav d) kan derfor ikke innvilges.

6. Konkurransetilsynets vedtak

På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 3-9 har Konkurransetilsynet fattet følgende vedtak:

Søknaden fra Elektroserviceforeningen om dispensasjon fra konkurranseloven § 3-4 jf. § 3-1 til å

utarbeide en fastprisliste for mangel- og garantireparasjoner av hvitevarer i forhandlinger med Norske Elektroleverandørers Landsforening, avslås.

Vedtaket trer i kraft straks.

Konkurransetilsynet finner videre at fortsatt bruk av fastprislisten således må sees på som et ulovlig prissamarbeid i strid med konkurranseloven. Tilsynet antar at leverandører og reparatører vil trenge noe tid til å inngå bilaterale avtaler for garanti- og mangelreparasjoner for hvitevarer. Tilsynet anser det derfor som hensiktsmessig at partene gis midlertidig dispensasjon til å benytte fastprislisten frem til 31. desember 2001. Dette antas å være tilstrekkelig tid for reparatører og leverandører til å inngå bilaterale avtaler.

På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 3-9 bokstav d) har Konkurransetilsynet fattet følgende vedtak:

Medlemmene i Elektroserviceforeningen gis dispensasjon fra konkurranseloven § 3-4, jf § 3-1 til å benytte fastprislisten for mangel- og garantireparasjoner av hvitevarer.

Vedtaket trer i kraft straks og gjelder frem til 31. desember 2001.

Det forutsettes at Elektroserviceforeningen underretter sine medlemmer om Konkurransetilsynets vedtak, og at foreningen underretter tilsynet om hvordan dette er gjort.

Vedtaket kan påklages innen tre uker. En eventuell klage stiles til Arbeids- og administrasjonsdepartementet, men sendes til Konkurransetilsynet. For øvrig viser vi til vedlagte skjema "Melding om rett til å klage over forvaltningsvedtak".

Tilsynet gjør for ordens skyld oppmerksom på at ovennevnte vedtak og forbudet mot prissamarbeid i krrl. § 3-4, jf. §3-1 ikke er til hinder for at hvitevareleverandørene og NEL samarbeider om eller samordner sine innkjøpspriser overfor reparatørene. Forbudet rammer kun samarbeid om utsalgspriser, ikke innkjøpspriser. Tilsynet legger imidlertid til grunn at leverandørene vil opptre enkeltvis i prisforhandlinger med den enkelte reparatør, hvis ikke så skjer, kan det bli aktuelt å vurdere inngrep etter krrl. § 3-10 mot et samarbeid om innkjøpspriser.

[til toppen](#)